

НЕВЕНА СТАНКОВИЋ
Центар за проучавање безбедности
Београд
МИЛАН ЛИПОВАЦ*
Факултет безбедности
Београд

УДК 141.7:316.334.3
Прегледни рад
Примљен: 26.07.2019
Одобен: 27.08.2019
Страна: 261-272

ИНСТИТУЦИЈЕ КАО КЉУЧНИ СУБЈЕКТИ МЕЂУНАРОДНОГ СИСТЕМА – ТЕОРИЈСКА ПРОМИШЉАЊА НИКОЛАСА ОНУФА

Сажетак: У теоријама међународних односа држава се уобичајено поима као, ако не централна, онда свакако једна од неоспорних полазних основа сваког истраживања. Такође, она је углавном поимана и као кључни субјекат (актер) међународног система. У раду се, међутим, настоји представити један радикално друкчији приступ овој проблематици који заступа један од најутицајнијих представника социјалног конструктивизма- Николас Онуф (Nicholas Onuf).

Онуфова теоријска мисао ће, стога, бити приказана са циљем задовољења два главна захтева рада - одређење државе и одређење, према Онуфовом схватању кључног субјекта међународних односа - институција. Дакле, аутори ће настојати да, кроз призму модерности, а у контексту цивилног друштва (на примеру Европе некада и сада), најпре представе улогу и значај коју Онуф држави приписује, а потом и да изнесу властите закључке о различитим могућностима интерпретације проистеклих из таквих ставова. У раду ће бити представљено и Онуфово промишљање у вези са институцијама, те аргументација којом он брани своје становиште о централном месту институција како у међународним односима, тако и у друштвеним односима генерално. Неизоставно, биће обрађен и појам „нације“, и то преваходно са аспекта опозиције традиционално- модерно.

У закључку, упркос уоченим недостацима, указаће се на круцијални допринос новине коју Онуф са својим поимањем институција уноси на поље међународних односа, уз сугестију да би Онуфове полазне претпоставке у неким будућим истраживачким подухватима могле довести до отварања нових перспектива, инспиришући даљу теоријску расправу у вези са овом проблематиком.

Кључне речи: Онуф, институције, држава, нација, модерност, хегеловско цивилно друштво, класе, међународни односи.

Уводна разматрања

Дуго времена у науци било је уврежено мишљење да држава представља једини субјект међународних односа. Чак и након крупних промена којима је

---

* milanlipovac@gmail.com

теоријски дискурс подлегао у погледу уважавања постојања и значаја и других актера у међународном систему, по признању већине теоретичара државе и даље остају најважнији субјект међународних односа, полазна основа за анализу ма ког другог релевантног субјекта, али и за бављење међународним односима уопште.

Упориште промишљања у конструктивистичкој теорији оличено је у тврдњи да је међународни систем, као и међународна политика, друштвена конструкција. Уважавајући могућност постојања опречних интереса међу државама, а који, коначно, могу довести и до отворених сукоба међу њима, конструктивистички теоретичари истичу да такав сценарио остаје само то- могућност. Другим речима, упоредо са овом, подједнако је могућ и сценарио у коме ће државе властите спорове решавати компромисно, а што све, напоследку, зависи од њиховог начина поимања стања међународних односа, као и доминантне улоге државе- пријатеља, ривала или непријатеља. Значајан утицај на коначан исход свакако имају и друштвено конструисани идентитети и интереси конкретних актера.

Уз напомену да представљене тврдње, начелно, своје место налазе у радовима најзначајнијих представника конструктивистичког правца, те да сваки од појединачних приступа у мањој или већој мери одступа од овог уопштеног модела (Липовац, 2013; Златановић и Липовац, 2014), потребно је подробније указати на сврху текстова који следе. Наиме, полазећи од државе као кључног актера међународних односа (тврдње која доминира теоријом међународних односа од њених зачетака), анализом Онуфе теоријске мисли уочава се један значајно другачији приступ. Односно, текстови настоје задовољити захтеве два циља- одређење државе и одређење кључног актера међународних односа, а што су у Онуфовом случају институције.

Прича о модерности

Један од кључних појмова из широког спектра Онуфових интересовања јесте појам модерности. Доводећи је у везу са свим значајним појавама савремених међународних односа, Онуф истиче да је прича о модерности превише комплексна, садржајна и нормативно испуњена како би је испричао кроз своја дела. Стога он наводи да су две теме себи раскрчиле пут да буду у фокусу његовог интересовања. Прва је модерна преокупација индивидуалним Сопством-самосвешћу, самоизражавањем, самосхватањем и, као метафоричка надоградња Сопства, социјалним аранжманима. Агентуру и идентитете стога види као “субјективну страну објективног Сопства”, односно као “социјално ситуирану реализацију”. При томе, сматра да држава и нација “настају у тандему као производи колективног самоизражавања” (Onuf, 2013e: XX).

Друга тема се односи на појединачне садржаје модерног света, како каже, уобичајено називане међународним односима. Онуф верује да међу теоретичарима међународних односа, међутим, није постигнут консензус по питању

садржаја који би се под тиме могао подразумевати. Уже одређење подразумева да међународни односи укључују само две теме. Једна се састоји из оних активности које политички лидери нација-држава усмеравају ка другим државама и њиховим лидерима (уобичајено називано спољном политиком), докле се друга састоји из свих оних стабилних образаца (уобичајено називаних структурама) или нормативно одређених социјалних аранжмана (уобичајено називаних институцијама) које имају ефекте на активности које државни лидери спроводе једни ка другима (2013e: XX). Закључује да никаква другачија концепција не би могла да произведе дистинктивни сет активности и аранжмана који би теоретичарима међународних односа био интересантан¹.

Хегеловско цивилно друштво - Европа некада и сада

Услед недостатака које Онуф у теорији уочава, он се опредељује за Хегелово (*George W. H. Hegel*) објашњење цивилног друштва као полазну основу за објашњење, у коначном, начина функционисања савремених међународних односа (те улоге и значаја које институције у њима имају). Како Онуф наводи, у друштвима старе Европе постојала су три уопштене класе (имања, *estates*) које су консолидовале доста специфичније статусне диференцијације и три широка ранга или нивоа (*ranks*). Одређује их као корпорације (*corporations*), пољопривреднике (*agriculture*) и јавни сервис (*public services*), напомињући да свака представља носиоце појединачних интереса. У хегеловском систему, међутим, класе тешко да су једнаке у статусном погледу, те њихово разноврсно постојање има импликације на поредак цивилног друштва као целине. Осим ове функције, класе посредују и између индивидуа и “органске” државе, а како би то чиниле, три класе се посматрају као да стоје равноправно једна поред друге. Такође, оне пружају цивилном друштву “отпорну и издржљиву институционалну архитектуру која одговара непроменљивим људским потребама” (Onuf, 2013b: 185). У оваквој концепцији, корпоративна класа ствара локалне асоцијације са базом, те даље секундарне, и најзад терцијарне асоцијације. Својом посредујућом функцијом и вертикалном организацијом, ове три класе конституишу ланац командовања који је повезан како вертикално тако и хоризонтално. Како је указао, Аристотел представља антички пример оваквих начина размишљања. У раном модерном периоду, пак, види га у успону републиканства и скорашњим корпоративним праксама.

Оно што Онуф нарочито наглашава као допринос републиканства јесте могућност да се створи свет у коме је правило² деперсонализовано (примера

¹ Онуф се позива на тврдњу Роберта О. Кохејна (*Robert O. Keohane*) да „студенти“ (како их назива) „међународних односа имају потребу за бољом теоријом институција“, сматрајући га кључним аутором скорашњих дискусија о институцијама и њиховом значају (Onuf, 2013d: 163).

² Поласком од правила, Онуф истиче, неминовно се долази до схеме односа која се једино може одредити као правило (једнина), односно стање правила (*conditions of rule*) (Onuf, 2013: 7). Стање правила представља други кључни појам његовог конструктивизма, а како и сам верује, друго кључно обележје политичког друштва (након правила (множина)) (Onuf, 1989: 22).

ради, за разлику од средњовековних погледа на Божје правило или божански ауторитет монарха) у односу на систем у коме државе постоје и у коме се укључују у односе са суб-корпоративним ентитетима (као што су државе, пређашње колоније, провинције), као и са грађанством” (Lynch, 2017: 95).

У својим каснијим радовима Онуф наглашава “продуктивне и обећавајуће проспекте” отворене растом функционалних режима и појавом међународне политике на општијем нивоу која пре превазилази оквира држава него што иде кроз државни систем (Guzzini & Leander, 2017: 185). Према његовом мишљењу, осећај јавне одговорности већине експерата укључених у различите функционалне режиме сугерише обнову републиканства. Такође, то чини и виши праг толеранције за интервенције у питања која су се раније посматрала искључиво као државна.

Европа данас, према мишљењу Онуфа, представља другачију ситуацију. Дуготрајне корпоративне праксе и дугоразвијајући функционални аранжмани ефективно репродукују Хегелову концепцију цивилног друштва. Ово даје регији инклузивну, али недовољно добро обликовану структуру састојану из асоцијација организованих у растући низ, као и функционалних сектора активности посматраних као да стоје један крај другог (Onuf, 2013b: 186). Даље, ова структура конституише различите сегменте још инклузивније структуре. На глобалном и регионалним нивоима, институције које за чланове имају државе, општепознате као међународни режими, “повезују јавне службе у администрацији глобалног система потреба” (2013b: 186). Државе заузимају следећи ниво у структури, при чему многи њихови функционални делови креирају вертикалне везе са институцијама на другим нивоима.

Очигледно је, сматра Онуф, да административно присуство територијално различитих држава уводи нове масивне структурне неправилности. Па ипак, оно је конзистентно са Хегеловим моделом цивилног друштва према коме је јавна администрација проминентно својство. Докле функционални сектори немају потребу да се организују у нивое, стратификоване мреже им помажу да целокупну структуру учине правилнијом него што то “формалне варијације, призвучи суверенитета и државна организација сугеришу” (2013b: 186). Организација институција према нивоима у растућем низу, као и функционалних сектора који стоје један до другог, чине структуру која, колико год неправилно обликована, даје данашњем свету хегеловски карактер.

Онуфово поимање друштвених и међународних односа

Поменути Аристотелов уопштени модел друштвених односа, према мишљењу Онуфа, несумњиво води ка облицима правила. Централна тачка Онуфовог пројекта реконструисања међународног друштва креће од запажања да ова правила полазе из ума и генерисана су путем међусобних односа међу партнерима. Резултат је међународно друштво, настало путем узјамног конституисања. Оно повезује државе као суверене partnере, и то искључиво путем

процеса узајамног конституисања, а не путем либералног избора. Чланство у овом хетерономном међународном друштву (хетерономија представља Онуфов избор за одређивање стања у међународном систему, насупрот анархији) није тако двосмерно као у либералним заједницама или хобсовској владавини које су успостављене под претпоставком анархије (Wiener, 2017: 117). Ова друштва изграђена су на социјално конструисаним правилима која повезују државе, како на индивидуалном нивоу, тако и на нивоу међународних односа.

Значајно је указати и на Онуфову тврдњу у вези са класификацијом друштвених односа на пријатељске, ривалске и непријатељске. Захваљујући принципу суверенитета и пракси признавања, Онуф наводи, државе су себе начиниле “партнерима (пријатељима неке врсте) у једном ексклузивном клубу”. Оне су формално једнаке, поседују права и дужности, и увек су слободне да бирају своје пријатеље (друге врсте), ривале или непријатеље. Онуф даље каже да, када један партнер више не жели да буде ривал, примера ради, ривалство тада престаје, али не и партнерство под њим (Onuf, 2009: 9). У закључку износи да је, на основу наведеног, јасно да ово није анархија, шта год теоретичари међународних односа желели да тврде.

На овај начин схваћено, стратификовано друштво није само друштво, закључује Онуф. Модернизација такође означава и успон нових режима које уобичајено конституишу државне владе. Они се одређују као територије над којима влада има ексклузивну контролу и оквири у којима друштво испуњава свој развојни потенцијал. У процесу модернизације, нова правила рационализоване администрације и све бројнија индивидуална права и дужности замењују стара, обичајна правила која су представљала оличје државе. Нова правила јачају оне институције које су одговорне за таква правила. Савременим либералним језиком речено, резултат је “добра владавина”. Уз нужну помоћ цивилног друштва, ово је оно претпостављено што владе чине у модерним либералним демократским државама- “практикују добру владавину”. Такође је претпостављено да је то и оно што владе у државама са модерним друштвима треба да им помогну да чине (Onuf, 2013b: 187).

Хегел је инсистирао на ставу да је цивилно друштво инклузивни сет функционалних веза, те да су ове везе структурисане вертикално, формирајући функционалне секторе, и бочно, формирајући у растућем низу степене институционалног развоја. Агенти лоцирају себе у овим унакрсним аранжманима у односу на правила која их конституишу као агенте. Па ипак, наведено не подразумева ни да они дају цивилном друштву структуру, ни да агентури дају континуитет који, како се уобичајено чини, постоји. Онуф сматра да постоје и додатни процеси на делу који чине цивилно друштво чвршћим, као “инклузивну структуру функционалних односа од стране симултано актуализоване агентуре и институција ангажованих на правилне и предвидиве начине” (2013b: 187).

Ови процеси су текуће, ка правилима оријентисане праксе. Скупа узевши, процеси ове врсте конституишу владавину, не у ограниченом либералном смислу, већ у ширем смислу који Онуф препознаје у Хегеловом и републикан-

ском погледу на цивилно друштво. Ослобођени свих ограничења које дефинисање са собом носи, Онуф сугерише да термини “партиципација” (*participation*), “репрезентација” (*representation*) и “рекогниција” (*recognition*) (учешће, представљање и признавање) широко описују три начина на која се агентура оликује у појединачним људским бићима. Институције долазе, барем метафорички речено, “у живот и друштво” конституишући укупност структурних односа (2013b: 188). Другим речима, партиципација, репрезентација и рекогниција су производни облици кроз које свако друштво постиже и одржава оно што се, у недостатку бољег термина, назива “структуром”. Прецизније, они су “примарни модалитети владавине” у сваком модерном цивилном друштву, испољени у активностима влада и асоцијација (2013b: 188). У контексту цивилног друштва у најинклузивнијем смислу, глобална владавина се своди на иста та три процеса, колико год да су замагљена формалним својствима међународног друштва сачињеног од независних држава.

Традиционално vs. модерно друштво (и држава)

Кореспонденција права и дужности, било између нација или у њиховим оквирима, преживела је транзицију са класичног на модерно доба, што представља централно обележје либералног друштва. Либерали узимају као дато да институције свих врста окупирају замишљен празан друштвени простор који је подељен како на нивое, тако и на тзв. јавни и приватни сектор. Даље, они који окупирају овај подељени простор су слободни, односно имају право да се крећу у том простору формирајући односе једни са другима. Многе институције очигледно окупирају оба нивоа и оба сектора, те се идентификују као “структуре глобалног капитализма које конституишу и разликују светска тржишта добара, услуга, капитала и рада” (Onuf, 2013a: 207). Други значајан сет институција, према Онуфовом мишљењу, конституише зону коју либерали називају цивилним друштвом, а која “посредује у конфликтима између капиталистичких институција, великих популација и јавне бирократије оријентисане ка потребама” (2013a: 207). Другим речима, ширење либералних осећања и капиталистичких институција истовремено је значило и ширење цивилног друштва у оквирима и између држава. Сви ови процеси су, сматра Онуф, узајамно конститутивни, укључујући и “процес назван глобализацијом и преоријентацију друштвених наука, а који прате тренутна дешавања у друштву” (2013a: 207).

“Испуњавањем онтолошког простора модерног доба и спирањем свих социјалних и концептуалних ограничења” (2013a: 207), глобализација ставља изазов пред људске науке у целини, не само пред науку о међународним односима, као класичну науку која постаје модерна. У међународним односима, интерес за глобализацијом и настанак глобалног цивилног друштва коинцидирају са тврдњама да је значај суверенитета у постепеном опадању, те да је теоријско поље изгубило свој фокус. Па ипак, нација и даље остаје примаран оквир овако оријентисаних дискусија, не ограничавајући се искључиво на дискусије у науци о међународним односима. У свом раду он развија још раз-

рађенији поглед на оно што назива касно модерно друштво, покушавајући да покаже да је настанак додатних нивоа и сектора ограничавајућ по нације и њене нивое, без намере да се њено постојање оспори (2013а: 207).

У својим излагањима Онуф модерност и традицију приказује као супростављене. Премда уоквирен, процес настајања модерним представља изазов за сва високостратификована друштва која традиција како производи, тако од њих и зависи (2013а: 210). Традиционална друштва поседују обиље правила која дефинишу и додељују статусе, односно у којима здружени статуси дају људима положаје, а положаји једних у односу на друге одређују дистрибуцију привилегија. Из модерне перспективе посматрано, ниједно такво друштво не може постојати стога што традиција не нуди избор, не оставља могућности за промену и једино за себе представља добар разлог таквог стања ствари (2013а: 210). Докле се традиционално друштво састоји из многоструких испреплетаних мрежа, модернизација захтева њихову замену новооснованим, или скорашњим организацијама и асоцијацијама. Службе (*offices*) и улоге (*roles*) замењују статус као извор агентуре, односно, модернизација резултира рационализацијом политичких аранжмана. Снага службе је делегирана од стране следеће више службе, долазећи на тај начин и до службе која се налази на врху лествице. “У границама нације”, закључује Онуф, “држава замењује стари режим” (2013а: 210).

На основу наведеног Онуф изводи закључак да је модерна нација “недостижна апстракција, састојана од људи везаних простором, историјом и осећањима, као и ограниченим простором названим државним (тако препознатим од стране других држава), и рационализованом, координисаном скупином служби званих влада за које се претпоставља да делују у име државе и њеног народа” (2013а: 210). У ову сврху, влада има приступ државним ресурсима и поседује контролу над одређеним специфичним оквирима људских активности. Временом, влада замењује стара правила додељивања привилегија и имунитета новим правилом који људе чини формално једнаким. Додатна правила им дозвољавају да се повезују са ким желе и организују своје активности на начин на који сматрају корисним, тиме испуњавајући нужне услове везане за друштво. Као организација, и влада боље ради, људи просперирају и њихова судбина у оквиру нација и вера у њихове политичке аранжмане се продубљује (2013а: 210).

Онуф се бави овом тематиком и кроз призму међународних односа, наводећи да теоретичари међународних односа уобичајено поимају свет који истражују, свет држава, као један од “дифузних утицаја”, подижући овакво поимање на “дистрибутивни” принцип анархије као владавине никога (Onuf, 1989: 231). Онуф идентификовање анархије као стања међународних односа сматра потпуно погрешним, наводећи као главни узрок ове општеприхваћене интерпретације управо начин на који се одговара на кључна питања међународне (светске) политике. Стога он наводи да, уколико се на питање “Ко?” у светској политици даје одговор “Држава”, а на питање “Како?” одговара “Ратом”, онда је прихватање анархије у међународним односима сасвим логична последица овако искривљене концепције. Анализирајући Онуфове

покушаје оспоравања анархије стиче се утисак да он, управо говорећи у вези са анархијом, по први пут прихвата државу као значајно антропоморфизовану, говорећи о њима као о партнерима у ексклузивном клубу, формално једнаким, са властитим правима и дужностима, те са слободом избора пријатеља, ривала или непријатеља. Овакав начин бављења државом за Онуфа је крајње атипичан. У сваком случају, наведена илустрација потенцијално отвара један сасвим нов приступ проучавању актуелног стања међународних односа (под претпоставком да би се другачијим одговорима дошло и до сасвим различитог коначног резултата).

Онуфово одређење државе

На који год начин створена, свака држава је правни аранжман- “правни поредак у уобичајеној номенклатури” (Onuf, 1989: 241). Одређени људи са утицајем одређени су законом да делују у име државе, док је њихова способност за то гарантована пружањем им монопола потенцијалне примене силе. На овај начин посматрано, држава је “присилни мир”, односно, таква је као “усавршени инструмент оних са утицајем”, сматра Онуф (1989: 242). Лоша интерна контрола им дозвољава дискрециону употребу ресурса који су под њиховом контролом у свету такмичења за утицај и награде. Реалисти прихватају место права у правно-позитивистичким терминима као правила која се односе на присилу у стварању државе каква јесте. Овако схваћено, право је инструментално за државе, али је из тог разлога и инструмент државе, барем у односима са другим државама (1989: 242). И овим путем Онуф долази до закључка да, до степена до ког је светска политка премодерна, како реалисти претпостављају, дотле су реалисти потценили континуирани значај “важних вештина констелације која се односи на модернизацијске тенденције у оквирима држава” (1989: 244).

Услед свега наведеног Онуф закључује да доминантну реалност, у овом смислу, не представљају државе већ организације, при чему је држава само један њихов комплекснији пример. Успон и ширење организација је нарочито очигледна одлика касне етапе модерности која доноси широке алтернације у спровођењу и, коначно, дефинисању политика. “Крупне дистрибутивне процене више нису сводљиве на мир”, без обзира да ли је реч о “насиљу, демагогији или виртуозним цивилним праксама” (1989: 246). Уместо тога, оне су подељене у још уже и ограниченије сегменте активности, оријентисане на задатке, које спецификују носиоце предузимања тих задатака. Дистрибуција и политика у класичном облику нестају из спектра, међутим, дистрибуција се наставља убрзано. Политике су карактерисане “испреплетаношћу арена, питања и актера”, од којих су сви организационо дефинисани (односно, узајамно дефинисани) (1989: 246).

Значајна је и Онуфова тврдња у вези са хијерархијом као обликом организације друштвеног живота, односно тврдња да држава као правни поредак оличава хијерархијско правило. хијерархија не своди искључиво на материјал-

ну структуру, односно да су материјални услови увек од значаја, али да никада нису довољни самостално (Ling, 2017: 56). У вези са наведеним истиче да, конкретно, конструктивизам омогућава средства да се идентификује да вишеструке логике (не само једна, као што је политика моћи) могу да оперишу у оквирима једне структуре (као што је унутардржавни систем). Последично, свака структура може да “рефлектује вишеструке логике исто колико и да их обликује” (2017: 57). За разлику од схватања неореалиста и неолиберала, Онуф из овога изводи претпоставку о могућности структурне/ систематске трансформације.

Закључна разматрања

Резимирано, наглашавајући доминантну улогу институција како на државном, тако и на међународном нивоу, Онуф у значајној мери редукује улогу и значај држава, и то на више начина. Имајући у виду његово фокусирање на индивидуално наспрам колективног, сматрајући колективно, у најблажем, апстракцијом или фикцијом, његова критика конвенционалних одређења појма државе представља логичну последицу таквог промишљања³. На који начин се у погледу односа индивидуално/колективно издвајају институције као ентитет за који се изричито и константно залаже у односу на све остале колективне ентитете чију улогу редукује или, чак, у потпуности пориче, питање је које захтева доста простора за извођење утемељених закључака, а за шта у овом раду нема могућности. Евентуално, правац за разрешење ове дилеме може се потражити у најширем значењу појма институција које одређеним тврдњама сугерише, поистовећујући их, на изванредан начин, са социјалним аранжманима уопште. У суштини, Онуф закључује да доминантну реалност у међународном друштву не представљају државе већ организације, при чему је држава само један њихов комплекснији пример. Ово објашњава тврдњом да успон и ширење организација⁴ представља нарочито очигледну одлику касне модерности која доноси широке алтернативе у дефинисању и спровођењу политика. Коначно, политике се карактеришу “испреплетаношћу арена, питања и актера”, од којих су сви организационо дефинисани (односно, узајамно дефинисани) (Opuf, 1989: 246).

Када је реч о самом одређењу државе, неопходно је изнети неколико напомена. Имајући у виду чињеницу да се Онуф не бави државом у значајној

³ Суштину оваквих погледа на државу, према мишљењу Александра Вента (*Alexander Wendt*), представља тврдња да је актерство државе само “корисна фикција” или “метафора за оно што је заиста нешто друго” – “држава није стварно актер, већ једва теоријска конструкција” (Vent, 2014: 172). Вент каже да филозофи овакав поглед на државу називају номиналистичким, инструменталистичким или скептичним, из претпоставке да се концепт државног актера не односи на стваран ентитет.

⁴ Потребно је имати у виду чињеницу да Онуф у својим делима синонимно користи термине “институције”, “организације”, па чак и “асоцијације”, уз доминантну употребу термина “институција”. Стога, у раду је коришћен управо тај термин, уз изузетне случајеве када се у цитатима користи оригинални (алтернативни) термин.

мери, или можда чак она не представља предмет његовог интересовања уопште (усамљене тврдње у вези са државом имају споредну улогу обично у циљу објашњења неког другог ентитета), дискутабилно је да ли у потпуности негира њену улогу и значај (барем у смислу општеприхваћеном међу теоретичарима) или је сматра само недовољно значајном у односу на оно што подразумева под институцијама. Са једне стране, стиче се утисак да је он само против традиционалне државе, док се, на неким другим местима, чини да државу уопште сматра искључиво “фикцијом” или “метафором” за нешто што се, у крајњем, своди на појединце. У вези са првом сугестијом, чини се да је он поборник модерне нације-државе, говорећи о њој (и бранећи је) кроз призму модерности, а у контексту цивилног друштва. Значајно је указати на један од примера његове термилошке недоследности која у даљем току мисли доводи до значајних двосмислености (па чак негде и противречности) оличен у дискусији о нацији са једне стране као појави независној од државе, али која настаје са њом у тандему, те на другом месту говорењу о нацији-држави као јединственој појави (обухваћеној појмом државе). Тиме, намеће се и дилема да ли је нација у ствари један од претпостављених садржаја онога што подразумева под друштвом.

Нужно је указати и на постојање још неколико различитих могућности интерпретације Онуфовог схватања државе. Закључци које изводи до те мере су комплексни да често доводе до потенцијално двосмисленог њиховог тумачења, односно могућности сасвим различитих интерпретација. Поменуте двосмислености, али и недоследности у употреби терминологије, резултирају немогућношћу не само концептуалног одређења, већ и потенцијално значајно различитим садржајима државе, или, прецизније, бављењу сасвим одређеним њеним аспектима. Конкретно, чини се да је кључно Онуфово разликовање ових садржаја или аспеката изведено у односу на историјски или временски критеријум. Стога се свака претпоставка о држави мора посматрати кроз призму дуалности традиционалне и модерне државе.

Најједноставнији начин за извођење претпоставки о месту и улози коју држави Онуф придаје представља анализа његовог одређења институција, појма на чији значај указује у међународним и уопште друштвеним односима на исти начин на који то чини већина теоретичара говорећи о држави. Стога је исправније у буквалном значењу термина разумети наведене његове ставове, у смислу да држава као производ колективног самоизражавања постоји искључиво као последица онога што је једино значајно- индивидуалног Сопства, те да се и државе напослетку свде на државне лидере као конкретне појединце, а који се доводе у везу са релевантним појавама међународног система-структуром и институцијама.

Заправо, он се доминантно бави институцијама, очигледно, посматрајући државу као један њихов облик. У сваком случају, акценат његовог бављења јесте на модерном друштву, те улози и значају које институције у њему имају. Докле о институцијама говори нашироко, са више аспеката и на више различитих начина, ретке су тврдње којима износи сасвим јасне, конкретне и прецизне ставове, а који не остављају могућности различитих интерпретација, односно који не доводе до разумевања искључиво из контекста целокупног

његовог бављења овом проблематиком. Да ли је Онуф заиста у сваком тренутку имао на уму поменуто најшире одређење институција, као и какве практичне могућности из тога произлазе (које су предности а која ограничења таквог поимања) питање је на које се, из разлога присуства мноштва различитих његових схватања, на овом месту не нуди одговор.

Напоследку, упркос уоченим недостацима, махом оличеним у неконзистентности, термилолошкој недоследности, као и комплексности самог изражавања, неоспоран је допринос Онуфове теоријске мисли за разумевање и објашњење савремених међународних односа, нарочито уколико се има у виду актуелна растућа улога и све већи значај онога што Онуф, у најширем смислу, подразумева под институцијама (укључујући и међународне режиме и међународне (глобалне) организације итд.), ширење демократије, права и слобода појединаца и слично. Штавише, уколико би се његови ставови у вези са институцијама, али и модерним друштвом генерално, узели као полазне претпоставке неких будућих истраживачких подухвата у теоријском разматрању међународних односа, постоје основе за уверење да би то потенцијално довело до отварања сасвим нових перспектива и радикално другачијих увида о улози и значају државе, односно поимању кључних субјеката међународног система.

Литература:

1. Guzzini, S. & Leander, A., (2017). Following Onuf's rule on rule: the legal road to social Constructivism. In: Gould, H.D. (ed.), *The Art of World-Making: Nicholas Greenwood Onuf and His Critics*. (pp. 175-188). London: Routledge
2. Zlatanović, A. i Lipovac, M. (2014). Socijalni konstruktivizam. U: M. Lipovac i D. Živojinović (Ur.) *Međunarodna bezbednost: teorijski pristupi* (str. 251-264). Beograd: Fakultet bezbednosti.
3. Lipovac, M. (2013). Doprinos konstruktivističke paradigme studijama bezbednosti. *Sociološki pregled*, 47(3), 439-460.
4. Lynch, C., (2017). Contesting rule(s). In: Gould, H.D. (ed.), *The Art of World-Making: Nicholas Greenwood Onuf and His Critics*. (pp. 93-98). London: Routledge
5. Lyng, LHM., (2017). Onuf's radical subtlety. In: Gould, H.D. (ed.), *The Art of World-Making: Nicholas Greenwood Onuf and His Critics*. (pp. 54-65). London: Routledge.
6. Onuf, N. (1989). *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia: University of South Carolina Press.
7. Onuf, N. (2009). Friendship and Hospitality: Some Conceptual Preliminaries. *Journal of International Political Theory*, 5 (1), 1-21.
8. Onuf, N. (2013a). Alternative visions (2012). In: *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in social theory and international relations*. (pp. 195-212). London: Routledge.
9. Onuf, N. (2013b). Civil society, global governance (2005). In: *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in social theory and international relations*. (pp. 182-194). London: Routledge.
10. Onuf, N. (2013c). Constructivism: a user's manual (1998). In: *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in social theory and international relations*. (pp. 3-20). London: Routledge.

11. Onuf, N. (2013d). Institutions, intentions and international relations (2002). In: *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in social theory and international relations*. (pp. 163-181). London: Routledge.
12. Onuf, N. (2013e). Preface. In: *Making Sense, Making Worlds: Constructivism in social theory and international relations*. (pp. xiv-xxvi). London: Routledge.
13. Vent, A. (2014). *Društvena teorija međunarodne politike*. Beograd: Fakultet političkih nauka.
14. Wiener, A., (2017). Still missing the other half: world making and sense making. In: Gould, H.D. (ed.), *The Art of World-Making: Nicholas Greenwood Onuf and His Critics*. (pp. 113-123). London: Routledge.

INSTITUTIONS AS KEY ACTORS IN THE INTERNATIONAL SYSTEM – THEORETICAL APPROACH OF NICHOLAS ONUF

Summary: In international relations theories, states are one of the most frequent starting points in theoretical exploration. Moreover, states are perceived as the main actors in the international system. Nevertheless, in this research the author endeavors to present a radically diverse approach on this subject, represented by one of the most influential social constructivists, Nicholas Onuf.

Therefore, Onuf's thought will be analyzed in order to reach two main goals of this research- definition of state and explication of, according to Onuf's understanding the key actors in international relations - institutions. So, firstly, the authors attempt to represent the role and significance that Onuf attributes to state, through the prism of modernity, in the context of civil society (on European example, then and now). And secondly, the authors aim to make conclusions about different possible interpretations as a result of Onuf's presumptions. After that, in this paper will be presented Onuf's theorizing about the institutions, including the argumentation used to affirm his theoretical position on institutions as a concept central both to international relations and social relations in general. Inevitable, the term "nation" will be elaborated, primarily from the aspect of the traditional- modern opposition.

In conclusion, in spite of the observed flaws, Onuf's crucial contribution, embodied in his premises about the institutions, as a novelty in the field of international relations, will be indicated. Eventually, the authors suggest that Onuf's approach, if elaborated in future researches, has a potential to lead to some new perspectives, inspiring further theoretical debate on this subject.

Key words: Onuf, institutions, state, nation, modernity, Hegelian civil society, estates, international relations